

існуванню. Втрачаються осередки цінного біорізноманіття. Мілководдя були місцями оселищ і гніздування численних видів птахів, в тому числі рідкісних. Оголошено близько 9000 гектарів замуленого дна, що посилює ризики проявів ерозії. Аналіз знімків 2023 року показує, що відновлюються старі течії річки, зберігається рельєф, з'являються луки.

Попри втрати й наявні проблеми, рішення щодо подальшої долі водосховища не прийняте. Представники комунальних служб наполягають на терміновій відбудові пошкодженої греблі. Проте це потребує значних капіталовкладень і людських ресурсів. Насосні агрегати на каналі Сіверський Донець – Донбас за час роботи водосховища досягли граничного терміну експлуатації та потребують модернізації для відновлення потужності і водозабезпечення окупованих територій.

Разом з тим, екологи не підтримують відновлення греблі за старим проєктом. У світі дедалі більшої популярності набуває рух із повернення річок у їхні природні русла. Тож історія лівої притоки Сіверського Донця могла б започаткувати цю практику і в Україні. Фахівці поки що не впевнені в результаті подібного експерименту. Однак, природні ландшафти заплави збереглися під водами вже колишнього водосховища й добре видні на супутникових знімках.

ОЦІНКА НАНЕСЕНОЇ ШКОДИ ПЗФ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

ТИМОЩУК Л. І.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
liliatimoschuk20@gmail.com

Природа України стала жертвою російської агресії, природні екосистеми значною мірою страждають через постійне збільшення кількості боєприпасів, ракет та снарядів, що не розірвалися, пошкодження територій внаслідок вибухів, пожеж, військового транспорту. Вплив війни на навколишнє природне середовище в будь-якому випадку є негативним. Наслідками збройного конфлікту на території України, окрім власне людських втрат, є значна шкода природним ресурсам та екосистемам. Екологічна ситуація, що склалася на

ділянках ведення бойових дій, особливо на Донбасі та тимчасово окупованих територіях, набула ознак екологічної катастрофи [1]. Війна вплинула на кожен компонент навколишнього середовища – рослинний і тваринний світ, атмосферне повітря, гідрологічні об'єкти, ґрунтовий покрив. Наслідки від завданої шкоди є масштабними та довготривалими. Саме тому дослідження даного питання є дуже актуальним та важливим.

Природно-заповідні об'єкти та території, що складають усю екологічну мережу України є найціннішими природними скарбами нашої держави. Кожен із них є унікальним та неповторним і має особливе наукове, естетичне, природоохоронне або ж рекреаційне значення. З кожним роком кількість об'єктів і територій постійно збільшується. Проте військове вторгнення росії на територію України значною мірою перешкоджає здійсненню природоохоронної діяльності у різних регіонах. Сучасний стан об'єктів ПЗФ України вже досить тривалий час є кризовим, а в окремих випадках навіть набув ознак екологічної катастрофи. Становище національних парків і заповідників на тимчасово окупованих територіях вважається найгіршим за весь час їхнього існування.

Прикладів того, як війна впливає на навколишнє середовище є безліч і кожен із них відрізняється між собою масштабами та характером нанесення шкоди. Обстріли нафтобаз і об'єктів промисловості, заміновані моря, вириті окопи на території радіаційних могильників Чорнобильської АЕС, знеструмлення і затоплення шахт на Донбасі, загибель тварин та знищення рослинного світу – усе це має наслідки для довкілля. Прямим впливом на ґрунтовий покрив є потрапляння до нього вибухонебезпечних предметів, детонація яких призводить до забруднення високотоксичними речовинами, котрі є шкідливими для усього живого. Горіння неметалевих складових частин військової техніки призводить до забруднення спочатку ґрунту, а пізніше і підземних вод важкими металами й токсичними елементами. Також, під час процесу горіння паливно-мастильних матеріалів особливої шкоди завдається атмосферному повітрю. Утворюється велика кількість хімічних сполук, які потрапляють в атмосферу, серед яких оксид і діоксид вуглецю, діоксид сірки, вуглець, свинець та його сполуки, мідь, нікель та багато інших, які становлять безпосередню загрозу через свою мутагенність, токсичність та канцерогенність [2]. Внаслідок цього існує висока ймовірність того, що значною мірою почастишають випадки випадання кислотних дощів, які змінюють кислотність ґрунту, тим самим викликаючи опіки рослин.

З початку військових дій на території України зафіксовано сотні екологічних злочинів. Для розрахунку шкоди, завданої не тільки об'єктам та територіям природно-заповідного фонду, а і навколишньому середовищу в цілому, розробляються спеціалізовані методики, які дадуть можливість задокументувати екологічні злочини країни-агресора із метою подальших репарацій. Згідно даних, наданих міністром захисту довкілля та природних ресурсів України, станом на березень 2023 року екологічною інспекцією та фахівцями у даній галузі використовується сім видів методологій обрахунку шкоди, завданої навколишньому середовищу. Серед усіх, на даний час розроблених методик, Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідному фонду внаслідок збройної агресії російської федерації [3] має провідне, особливе значення. Саме з метою врегулювання питань визначення шкоди та збитків, завданих об'єктам і територіям ПЗФ було затверджено цей нормативно-правовий документ.

Уже на даному етапі значною мірою помітні наслідки екологічної шкоди ПЗФ України від військового вторгнення росії. Для того, щоб їх мінімізувати, розробляються і впроваджуються заходи, такі як:

- зведення до мінімуму ризиків хімічної та радіаційної безпеки;
- відновлення рослинного світу або заліснення територій з метою уникнення ерозійних процесів;
- фіксація шкоди, її розрахунок і подальше використання відповідних доказів, повна компенсація збитків держави в екологічній сфері;
- ефективне управління відходами;
- збільшення площі природних екосистем і баланс ландшафтів;
- відновлення та розвиток природно-заповідного фонду, збереження біорізноманіття [4].

Досить актуальним є твердження, що відновити міста буде набагато простіше, аніж компоненти природи. Саме тому ми повинні зробити усе можливе, щоб зменшити шкоду екосистемам і об'єктам природно-заповідного фонду, а також домогтися повного відшкодування збитків екологічного характеру.

Література

1. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України/ А.Б. Блага, І.В. Загороднюк, Т.Р. Короткий, О.А. Мартиненко, М.О. Медведєва, В.В.

Пархоменко; за заг. ред. А.П. Буценка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. – К.: КИТ, 2017. – 88 с. з іл.

2. Сидоренко В.Л. Оцінка ризику впливу продуктів аварії на складі боєприпасів на населення / В.Л. Сидоренко, С.І. Азаров // Екологічна безпека і природокористування. – 2010. – Вип.5. – с. 67–74

3. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів від 13.10.2022 р. № 424 «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії російської федерації» URL:Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-22#Text> (дата звернення 06.10.2023)

4. Protection of the environment in relation to armed conflicts. International Law Commission. Seventy-first session. Geneva, 29 April–7 June and 8 July–9 August 2019 URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G19/153/11/PDF/G1915311.pdf?OpenElement> (дата звернення 06.10.2023)